

Handleiding werkwijze LDGM

Deel A – Voor alle gebruikers een praktisch naslagwerk

Inhoud

1. Inleiding deel A – Werken met het LDGM.....	5	Leren en ontwikkelen, 26 inclusief executieve functies
2. LDGM rij voor rij uitgelegd.....	13	Communicatie..... 28
A. Intelligentie.....	14	Fysieke situatie..... 29
B. Ontwikkelingsniveaus.....	16	Medische situatie 29
C. Didactisch functioneringsniveau	18	E. Uitstroombestemming..... 30
Leerstandaard.....	20	F. Uitstroomrichting 31
D. Ondersteuningsbehoeften.....	23	
Sociaal-emotionele ontwikkeling.....	25	3. Veelgestelde vragen (FAQ).....
		33

Hoofdstuk 1

Inleiding deel A – Werken met het LDGM

Waarom deel A?

Deze handleiding voor het gebruik van het Landelijk Doelgroepenmodel (LDGM) bestaat uit twee delen. Dit deel A laat stap voor stap zien hoe je het LDGM inzet: in de klas, in leerling en teambesprekingen én bij het opstellen van OPP's. Deel A is dus een praktische naslagwerk, terwijl deel B de theorie en de achterliggende keuzes van het LDGM beschrijft.

De bedoeling

Best veel leerlingen in Nederland hebben een eigen ontwikkelingslijn die (significant) anders verloopt dan 'de gemiddelde leerling' waar het onderwijs op is ingericht. Veel van deze leerlingen hebben een 'ontwikkelingsperspectief' (OPP). Soms is deze ontwikkelingslijn tijdelijk en soms gaat het om een langdurige of blijvende (eigen) ontwikkelingslijn. Ook kunnen leerlingen zich op verschillende domeinen op een verschillend niveau ontwikkelen. Het didactische niveau kan bijvoorbeeld afwijken van het sociale of emotionele ontwikkelingsniveau. Bovendien is de ene leerling de andere niet. De diversiteit van leerlingen (met een OPP) is enorm, zowel in het gespecialiseerd onderwijs als in het regulier onderwijs. Daardoor is het inschatten van een uitstroomperspectief voor deze leerlingen veelal een lastige puzzel.

De complexiteit daarvan zit in de afweging van de verschillende domeinen die een rol spelen, en in het feit dat een uitstroomperspectief een inschatting is. Het is weliswaar een *professionele* inschatting, maar het blijft een inschatting. Dat betekent dat er geen sprake is van 'zekerheden'. Het is zaak dat professionals het uitstroomperspectief zo betrouwbaar mogelijk inschatten, vanuit een grondhouding die is gekenmerkt door ambitie en 'hoge verwachtingen' van de mogelijkheden van leerlingen. Op basis daarvan wordt in gezamenlijkheid een passend (uitstroom)perspectief vastgesteld. Passend in de zin van 'ambitieuw' en 'realistisch'.

Het LDGM geeft kaders voor het professionele debat dat nodig is om voor leerlingen op een zo betrouwbaar mogelijke manier een uitstroomperspectief vast te stellen. Aan de hand van het LDGM worden verschillende domeinen in kaart gebracht op het gebied van cognitief- en didactisch functioneren en ondersteuningsbehoeften. Het LDGM-profiel maakt de verschillen per domein visueel inzichtelijk, waardoor het gesprek over de weging van de verschillende domeinen en de inschatting van de ontwikkelingsmogelijkheden wordt ondersteund. Het wegen is geen eenmalige aangelegenheid, maar is een structureel en voortdurend proces dat de school samen met ouders en leerling doorloopt. Omdat ontwikkelingen zelden in een rechte voorspelbare lijn verlopen, wordt er voortdurend gewikt en gewogen om te toetsen of de eerder gemaakte inschattingen terecht zijn geweest. Het inschatten van het uitstroomperspectief is daarmee 'een gestructureerde professionele inschatting'.

Als de professionals inschatten dat een aantal ontwikkelingsdomeinen structureel achterblijven en de leerling blijvend ondersteuning nodig zal hebben, kan het LDGM-profiel een verklarende functie vervullen ten aanzien van een perspectief. Ook kan het LDGM-profiel fungeren als een opdracht voor de school: op deze domeinen is er werk aan de winkel om het uitstroomperspectief te realiseren.

In beide gevallen helpt het LDGM om de onderwijsbehoeften van een leerling te ontdekken en vast te stellen wat nodig is om de potentie van leerlingen tot bloei te laten komen. Daarbij wordt altijd vanuit uitstroom geredeneerd: wat is voor deze leerling een maximaal haalbaar uitstroomperspectief? En wat is er in de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling nodig om dat te bereiken?

Voor wie?

Deze handleiding is bedoeld voor leerkrachten, intern begeleiders, zorgcoördinatoren, gedragswetenschappers en andere onderwijsprofessionals die werken met het LDGM.

Zo gebruik je dit document

- Gebruik de inhoudsopgave om direct naar het hoofdstuk te gaan waarmee je aan de slag gaat.
- Let op de pictogrammen hieronder om snel de juiste informatie te vinden.

Kernbegrip: omschrijving van het domein.

Werkwijze: stappenplan om de rij van het LDGM in te vullen.

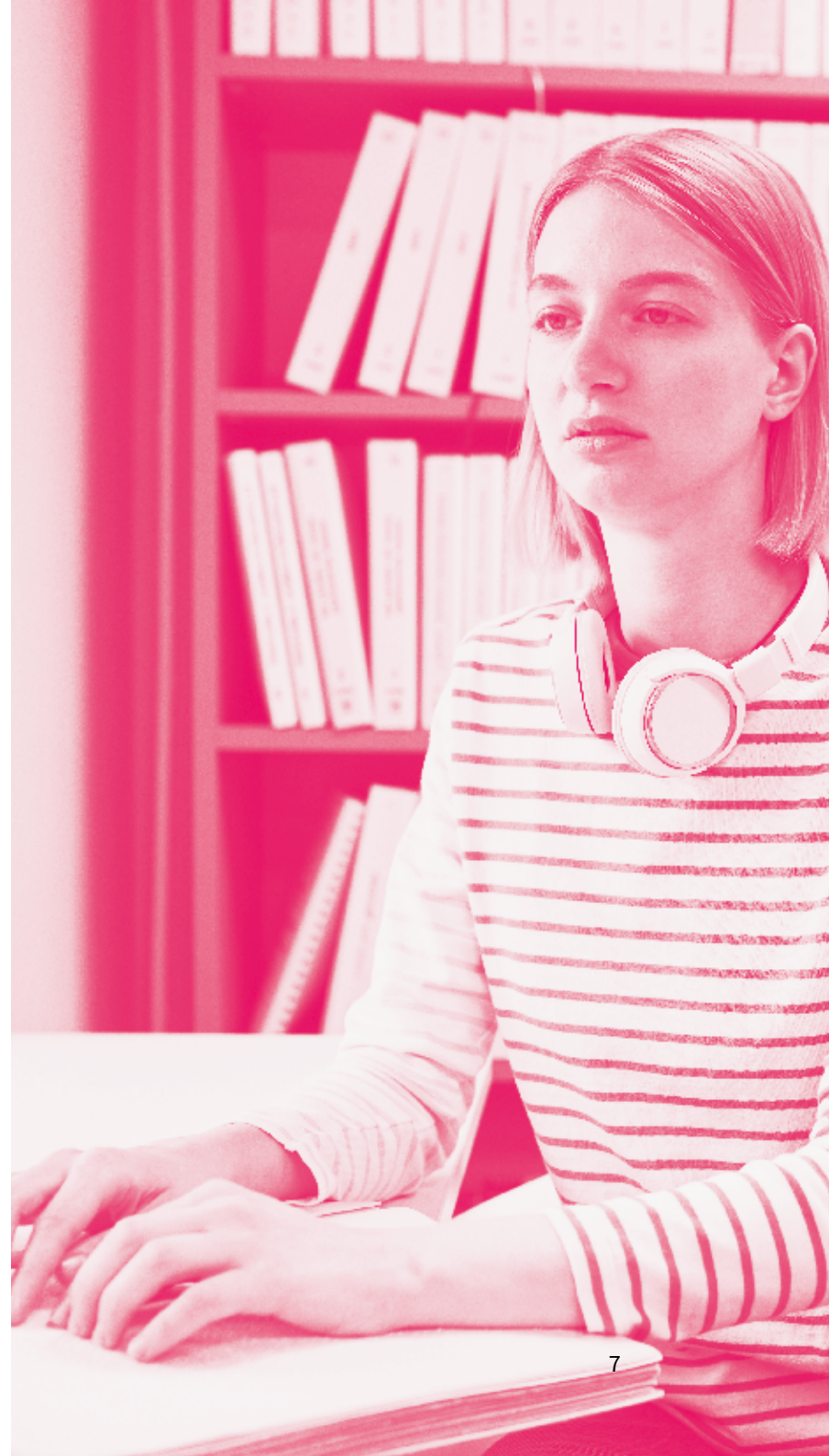
Gespreksvragen: voorbeeldvragen die je kunt gebruiken in team-, ouder of leerlinggesprekken.

Let op!: praktische tips en valkuilen.

Overzicht van het LDGM

Figuur 1 toont het LDGM voor het primair onderwijs (PO) en figuur 2 het LDGM voor het voortgezet onderwijs (VO). Horizontaal zie je de zeven profielen (doelgroep 1-7); verticaal staan de domeinen waarover je in gesprek gaat.

Landelijk Doelgroepenmodel GO (versie basisonderwijs)

sectorraad.go
voor gespecialiseerd onderwijs

Profiel		1	2	3	4	5		6	7			
Totaal IQ		< 20	20 – 34	35 – 49	50 – 69	70 – 89		90 – 110	> 110			
Indeling inspectie		< 35		35 – 49	50 – 69	70 – 79	80 – 89	90 – 110	110 – 120	> 120		
Ontwikkelings-niveau	Sociaal-emotionele ontwikkeling	Zeer forse achterstand	Forse achterstand	Grote achterstand	Kleine achterstand	Enige achterstand		Zeer geringe achterstand	Geen achterstand			
	Executieve functies	Zeer forse achterstand	Forse achterstand	Grote achterstand	Kleine achterstand	Enige achterstand		Zeer geringe achterstand	Geen achterstand			
	Communicatie	Zeer forse achterstand	Forse achterstand	Grote achterstand	Kleine achterstand	Enige achterstand		Zeer geringe achterstand	Geen achterstand			
Didactisch functioneringsniveau				FN <E3	FN E3-M5	FN E5-E6		FN M7-M8 Referentieniveau 1F	FN > M8 I-II Referentieniveau 1S/2F			
Leerstandaard		Plancius niveau 1-6	SO-ZML niveau 3	SO-ZML niveau 6	SO-ZML niveau 9 Basisleerlijn niveau 4	Basisleerlijn niveau 6		Basisleerlijn niveau 8	Basisleerlijn niveau 10			
Ondersteunings-behoeften	Sociaal-emotionele ontwikkeling	Zeer intensief	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel/ matige intensiteit		Op afspraak/ lichte intensiteit	Geen extra ondersteuning			
	Leren en ontwikkelen, incl. executieve functies	Zeer intensief	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel/ matige intensiteit		Op afspraak/ lichte intensiteit	Geen extra ondersteuning			
	Communicatie	Zeer intensief	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel/ matige intensiteit		Op afspraak/ lichte intensiteit	Geen extra ondersteuning			
	Fysieke situatie	Zeer intensief	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel/ matige intensiteit		Op afspraak/ lichte intensiteit	Geen extra ondersteuning			
	Medische situatie	Zeer intensief	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel/ matige intensiteit		Op afspraak/ lichte intensiteit	Geen extra ondersteuning			
Uitstroombestemming		VSO			PrO		PrO VMBO (BBL)		VMBO (KBL, GTL)		HAVO / VWO	
					VSO	VO	VSO	VO	VSO	VO	VSO	VO

Versie september 2023

gespecialiseerdonderwijs.nl

Figuur 1: LDGM voor primair onderwijs

Landelijk Doelgroepenmodel GO (versie voortgezet onderwijs)

sectorraad.go
voor gespecialiseerd onderwijs

Profiel		1	2	3	4	5	6	7
Totaal IQ		< 20	20 – 34	35 – 49	50 – 69	70 – 89	90 – 110	> 110
Indeling inspectie		< 35		35 – 49	50 – 69	70 – 79 80 – 89	90 – 110	110 – 120 > 120
Ontwikkelings-niveau	Sociaal-emotionele ontwikkeling	Zeer forse achterstand	Forse achterstand	Grote achterstand	Kleine achterstand	Enige achterstand	Zeer geringe achterstand	Geen achterstand
	Executieve functies	Zeer forse achterstand	Forse achterstand	Grote achterstand	Kleine achterstand	Enige achterstand	Zeer geringe achterstand	Geen achterstand
	Communicatie	Zeer forse achterstand	Forse achterstand	Grote achterstand	Kleine achterstand	Enige achterstand	Zeer geringe achterstand	Geen achterstand
Didactisch functioneringsniveau				FN E3-E4	FN M5-E6	Referentieniveau 1F Onderdelen 2F	Referentieniveau 2F	Referentieniveau 3F/4F
Leerstandaard		Plancius VSO niveau 2	VSO niveau 6	VSO niveau 9	VSO niveau 12	VSO niveau 14	VSO niveau 16	Eindtermen VO
Ondersteunings-behoefte	Sociaal-emotionele ontwikkeling	Zeer intensief	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel/ matige intensiteit	Op afspraak/ lichte intensiteit	Geen extra ondersteuning
	Leren en ontwikkelen, incl. executieve functies	Zeer intensief	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel/ matige intensiteit	Op afspraak/ lichte intensiteit	Geen extra ondersteuning
	Communicatie	Zeer intensief	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel/ matige intensiteit	Op afspraak/ lichte intensiteit	Geen extra ondersteuning
	Fysieke situatie	Zeer intensief	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel/ matige intensiteit	Op afspraak/ lichte intensiteit	Geen extra ondersteuning
	Medische situatie	Zeer intensief	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel/ matige intensiteit	Op afspraak/ lichte intensiteit	Geen extra ondersteuning
Uitstroombestemming		Belevingsgericht	Taakgericht	Arbeidsmarktgericht Beschut werk	Beschut werk Arbeid	Arbeid MBO Entree	MBO 2-3-4	MBO 3-4 HBO/WO
Uitstroomrichting		Dagbesteding			Arbeid		Vervolgonderwijs	

Versie september 2023

gespecialiseerdonderwijs.nl

Figuur 2: LDGM voor voortgezet onderwijs

Actueel niveau of verwacht uitstroomniveau

Het LDGM is zo ontworpen dat we per leerling het **verwachte uitstroomprofiel** kan worden ingeschat: “Op welk niveau verwachten we dat de leerling het basisonderwijs of voortgezet onderwijs zal verlaten?”

Scholen gebruiken het model ook wel om het **actuele profiel** van een leerling vast te stellen, maar het LDGM is primair bedoeld voor het inschatten van de ontwikkeling en van het uitstroomperspectief. Sommige domeinen zijn echter lastig te voorspellen, zo blijkt in de praktijk. Dat geldt voor de domeinen ‘IQ’ en ‘ontwikkelingsniveau’. Voor deze domeinen kan het ‘actuele beeld’ worden ingevoerd. Er zijn scholen die zowel het actuele beeld als een uitstroominschatting invoeren. Op die manier kan bijvoorbeeld bij ‘didactisch niveau’ en ‘ondersteuningsbehoeften’ inzichtelijk worden gemaakt hoe deze twee zich tot elkaar verhouden.

Om de eenduidigheid en daarmee de betrouwbaarheid van het werken met het LDGM te vergroten, is mede op advies van de landelijke werkgroep LDGM gekozen voor een combinatie van het actuele niveau en het verwachte niveau bij uitstroom.

Onderdeel	Het actuele niveau	Verwacht niveau bij uitstroom
IQ	X	
Ontwikkelingsniveau	X	
Didactisch niveau	*	X
Ondersteuningsbehoefte	*	X
Uitstroombestemming		X
Uitstroomrichting		X

X: Werkwijze LDGM; *Onderbouwing van werkwijze in OPP

* = In het OPP beschrijft u (ook) het actuele niveau.

Hoofdstuk 2

LDGM rij voor rij uitgelegd

Dit hoofdstuk bespreekt per rij (domein) van het LDGM het kernbegrip, de werkwijze, gespreksvragen en aandachtspunten.

Hoofdstuk

A. Intelligentie

B. Ontwikkelingsniveaus

- Sociaal- emotionele ontwikkeling
- Executieve functies
- Communicatie

C. Didactisch functioneringsniveau Leerstandaard

D. Ondersteuningsbehoeften

- Intensiteit van ondersteuning
- Sociale en emotionele ontwikkeling
- Leren en ontwikkelen
- Communicatie
- Fysieke situatie
- Medische situatie

E. Uitstroombestemming

F. Uitstroomrichting (VO)

A. Intelligentie

Kernbegrip

Intelligentie beschrijft het **cognitief functioneren** van een leerling, gemeten met een psychologische test en aangevuld met observaties in de klas.

Werkwijze

1. Kies een passend meetinstrument

Zie Beslishulp meetinstrumenten - Doelgroepenmodel opgesteld door Cito-Lab.

- Laat een IQ test afnemen door een gedragswetenschapper.
- Neem een dynamische test af bij grote taal-/cultuurverschillen, een ernstige beperking of hoogbegaafdheid.

2. Bespreek in het team

- Hoe eenduidig is de uitkomst?
- In welke mate zijn de onderdelen van het IQ (dis)harmonisch?
- Is het (dis)harmonisch beeld herkenbaar in de dagelijkse praktijk?

3. Noteer in het LDGM

- Vergelijk de uitkomst met de IQ-bandbreedte in tabel 2.
- Vink het actuele IQ niveau aan (profiel 1 7) op basis van de betrouwbaarheidsinterval.

4. Noteer in het OPP

- Noteer basisgegevens van het intelligentie-onderzoek.
- Noteer een korte samenvatting.
- Noteer het actuele IQ niveau (profiel 1-7) op basis van de betrouwbaarheidsinterval.

Profiel	IQ bandbreedte
1	< 20
2	20 - 34
3	35 - 49
4	50 - 69
5	70 - 89
6	90 - 110
7	≥ 110

Tabel 2: IQ-bandbreedte en LDGM-profiel

Profiel	1	2	3	4	5		6	7	
Totaal IQ	< 20	20 - 34	35 - 49	50 - 69	70 - 89		90 - 110	≥ 110	
Indeling inspectie	< 35		35 - 49	50 - 69	70 - 79	80 - 89	90 - 110	110 - 120	> 120

Figuur 3: Overzicht IQ LDGM

Gespreksvragen

- “Is de test onder betrouwbare omstandigheden afgenomen?”
- “Hoe sloot de test aan bij het taalniveau van de leerling?”
- “Past de uitslag bij wat we dagelijks in de klas zien?”

Let op!

- Gebruik actuele metingen; de uitslag van een IQ test is doorgaans twee/drie jaar geldig.
- Gebruik betrouwbaarheidsrange.
- Er is over het IQ momenteel nogal wat discussie. Er wordt gesteld dat het IQ op groepsniveau een goede voorspeller is van het uitstroomperspectief, maar er bestaan twijfels over de voorspellende waarde ervan op individueel niveau. Sommige stromingen noemen het IQ als voorspeller van het uitstroomperspectief discutabel. Wees hier alert op en zie het IQ zeker niet als meest bepalende factor voor het uitstroomperspectief. “Veel Nederlandse kinderen en jongeren ondergaan een intelligentietest. Het probleem bij de interpretatie is dat deze tests niet altijd hetzelfde meten. Afhankelijk van de gekozen test kan het IQ sterk variëren. De auteurs pleiten ervoor om de IQ score niet als één punt, maar als een betrouwbaarheidsinterval weer te geven. De classificatie moet deze score beschrijven, niet de persoon” (Ruiter, Hurks & Timmerman, 2017¹).
- Dat het IQ in het LDGM bovenaan staat, betekent niet dat het IQ de belangrijkste factor is bij het inschatten van het uitstroomperspectief. Het is een van de domeinen die meegewogen wordt in het totaalprofiel. Het LDGM is gebaseerd op de overtuiging dat het IQ wel degelijk iets kan zeggen over het ontwikkelingsperspectief, maar dat andere domeinen voor de afweging van een perspectief minstens zo waardevol zijn.
- Kies bij leerlingen met een ernstige meervoudige beperking voor een observatie-instrument.

1 Ruiter, S.A.J., Hurks, P.P.M., Timmerman, M.E. (2017). Iq-score is dringend aan modernisering toe (2017) Kind- en Jeugdpraktijk, Springer

B. Ontwikkelingsniveaus

Kernbegrip

Het *ontwikkelingsniveau* laat zien hoe de leerling nú functioneert. Het verwijst naar de ontwikkelingsfase (van vaardigheden en kennis) waarin de leerling zich bevindt. Het LDGM onderscheidt drie samenhangende ontwikkelingsgebieden:

1. Sociaal-emotionele ontwikkeling

De sociale en emotionele ontwikkeling betreft de ontwikkeling van een persoonlijke identiteit, het opbouwen van relaties met anderen, het begrijpen en beheersen van emoties en het aanpassen van gedrag op basis van sociale verwachtingen.

2. Executief functioneren/doelgerichte activiteit

Executieve functies sturen doelgericht gedrag (plannen, inhibitie, werkgeheugen). De term is echter wetenschappelijk niet eenduidig; instrumenten meten verschillende deelaspecten.

3. Communicatievaardigheden

Het brede scala aan vaardigheden die nodig zijn om ideeën en gevoelens helder en effectief over te brengen.

Werkwijze

1. Kies een passend meetinstrument

Zie [Beslishulp meetinstrumenten - Doelgroepenmodel](#) van Cito-lab.

- Kies voor een diagnostisch instrument. Diagnostiek wordt uitgevoerd door de gedragswetenschapper. De diagnostiek wordt handelingsgericht ingezet op basis van een hulpvraag van de leerkracht en met het doel de leerling de beste begeleiding te bieden.

2. Bespreek in het team

- Weeg de scores in combinatie met dagelijkse observaties, ontwikkellijnen en input van ouders en leerling.
- Kijk naar tabel 3 en benoem in hoeverre er sprake is van achterstand ten opzichte van leeftijdgenoten die zich gemiddeld ontwikkelen.

3. Noteer in het LDGM

- Kijk in de Pop-up 'Ontwikkelingsniveau' [[Doelgroepenmodel PO - Doelgroepenmodel](#)] naar de koppeling tussen scores en profielen (1-7).
- Kijk naar tabel 3 voor een beschrijving van de profielen 1-7. Zet de ontwikkelingsleeftijd af tegen de kalenderleeftijd om de leerling in te schalen in een profiel.

4. Noteer in het OPP

- Beschrijf concreet op welk ontwikkelingsniveau of welke ontwikkelingsleeftijd de leerling nu functioneert.
- Noteer de bevorderende en belemmerende factoren.

Profiel	Ontwikkelingsniveau
1	Zeer forse achterstand
2	Forse achterstand
3	Grote achterstand
4	Kleine achterstand
5	Enige achterstand
6	Zeer geringe achterstand
7	Geen achterstand

Tabel 3: Ontwikkelingsniveau en LDGM-profiel

Gespreksvragen

- *“In hoeverre zien we dagelijks in de klas wat de test/het leerlingvolgsysteem wél of juist niet laat zien?”*
- *“Herkennen ouders dit beeld thuis?”*
- *“Welke ondersteuning helpt de leerling om de volgende stap te zetten?” (dit om de vertaalslag te maken naar de ondersteuningsbehoeften – zie onder E).*

Let op!

- Om zicht te krijgen op het ontwikkelingsniveau van de leerling, is input vanuit de praktijk (de dagelijkse ervaringen van de leerkracht, ouders en leerling) van groot belang. Leerlingvolgsystemen kunnen hierbij een bron van informatie zijn, met de kanttekening dat deze niet direct zijn bedoeld voor het inschalen en in kaart brengen van het ontwikkelingsniveau, maar slechts iets zeggen over het actuele niveau van functioneren. Zie het beoordelingskader van Cito Lab voor meer informatie over validiteit en betrouwbaarheid.
- Gebruik altijd meerdere bronnen – één test vertelt nooit het hele verhaal.
- Check de validiteit en de betrouwbaarheid (bijvoorbeeld met [Beslishulp meetinstrumenten - Doelgroepenmodel](#)) voordat je een instrument kiest.
- Resultaten kunnen worden gebruikt als startpunt voor ondersteuning (zie onder E).

C. Didactisch functioneringsniveau

Kernbegrip

Het *didactisch (toets)niveau* betreft het niveau dat wordt ingeschat bij uitstroom. Daarnaast kan het huidige niveau worden aangegeven in het LDGM, om een vergelijking te maken tussen het huidige niveau en het ingeschatte niveau bij uitstroom. Het didactisch niveau wordt vastgesteld op basis van methodegebonden en methodeonafhankelijke toetsen en observaties. Op basis van de resultaten van een leerling wordt het didactisch niveau ingeschat dat hij/zij bij uitstroom kan behalen. Het gaat om de numerieke meetresultaten (niveau score, DLE/DL, functionerings- en referentieniveau). Het vaststellen van het toetsniveau in relatie tot het verwachte uitstroomperspectief helpt bij:

- het onderbouwen van beslissingen met objectieve voortgangsgegevens;
- vroegtijdige signalering van over- of ondervraging;
- de keuze van passende interventies op basis van leerprestaties.

Werkwijze

1. Kies een passend meetinstrument

- Verzamel recente LVS toetsen (bijvoorbeeld Cito LOVS, IEP) en methodegebonden toetsen.
- Converteer ruwe scores naar functionerings- en referentieniveaus en/of DL(E) voor onderlinge vergelijking.
- Schat het niveau in dat de leerling bij uitstroom kan halen (realistisch en ambitieus)

2. Bespreek in het team

- Vergelijk actuele scores met de uitstroomambitie: ligt de leerling op koers?
- Analyseer afwijkingen (snellere groei of stagnatie) en bepaal of aanpassing van leerroute of interventies nodig zijn.

3. Noteer in het LDGM

- Vink het verwachte didactisch functioneringsniveau (profiel 1-7) aan met behulp van de pop up Didactische niveaus [Doelgroepenmodel PO - Doelgroepenmodel].

4. Noteer in het OPP

- Leg per leergebied het actuele toetsniveau en eventuele overige basisgegevens vast.
- Koppel hieraan kortetermijndoelen en de geplande evaluatiedatum.

Profiel	Didactisch functioneringsniveau eind PO	Didactisch functioneringsniveau eind VO
1		
2		
3	FN < E3	FN E3-E4
4	FN E3-M5	FN M5-E6
5	FN E5-E6	Referentieniveau 1F (onderdelen 2F)
6	FN M7-M8 / referentieniveau 1F	Referentieniveau 2F
7	FN > M8 I-II / referentieniveau 1S/2F	Referentieniveau 3F/4F

Tabel 5: Didactisch functioneringsniveau en LDGM-profiel

Leerroute	1	2	3	4	5	6	7
Planclus en CED leerlijnen	Planclus niveau 1-6	ZML niv 3 PO niv 2	ZML niv 6 PO niv 3	ZML niv 9 PO niv 4	ZML niv 13 PO niv 6	ZML niv 16 PO niv 8	PO niv 10
Functionerings niveau			<E3	E3-M5	E5-E6	M7-M8	>M8 I-II
DLE			<10	10-25	30-40	45-55	>55
Passende perspectieven				PAPE 3	PAPE 2	PAPE 1	PAPE 1
Referentie niveau						1F	1S/2F

Figuur 4: Eindniveaus voor het primair onderwijs

Leerroute	1	2	3	4	5	6	7
Planclus en CED leerlijnen	Planclus niveau 1-6 VSO niv 2	VSO niv 6	VSO niv 9	VSO niv 12	VSO niv 14	VSO niv 16	
Functionerings niveau			E3-E4	M5-E6			
DLE			10-20	25-40			
Passende perspectieven			PAPE PRO D	PAPE PRO C/B	PAPE PRO A	PAPE VMBO	
Referentie niveau					1F en op onderdelen 2F	2F	3F/4F

Figuur 5: Eindniveaus voor het voortgezet onderwijs

Gespreksvragen

- “Ligt dit toetsresultaat op koers met de uitstroomambitie?”
- “Toetst de toets (betrouwbaar) wat we willen weten?”
- “Welke factoren verklaren een plotselinge daling of stijging?”
- “Welke interventie kunnen wij inzetten om daling te voorkomen?”
- “Welke algemene leerroute sluit het beste aan bij deze leerling?”

Let op!

- Gebruik meerdere meetmomenten om toevallige uitschieters te dempen.
- Kijk naar het verhaal achter de score: toetscondities, motivatie en context.
- Verlaag het niveau alleen nadat je als school alles hebt gedaan om de leerling op niveau te houden.
- Gebruik steeds de meest recente toetsversie – verouderde toetsen geven een onbetrouwbaar beeld.

Leerstandaard

Kernbegrip

De 'leerstandaard' is bedoeld als kader voor leerlingen die CED-leerlijnen en Plancius leerlijnen volgen. Voor deze leerlingen zijn functioneringsniveaus en referentieniveaus, zoals 1F, veelal niet een passende maat. Op basis van de resultaten van een leerling wordt ingeschat welk didactisch niveau bij uitstroom hij/zij kan behalen. Het betreft zowel een inschatting als (eventueel) een actueel beeld.

Het vergelijken van de leerstandaard met de leerroute en de onderwijsleeftijd van de leerling, helpt bij:

- het inzicht krijgen in reeds behaalde lesdoelen en kerndoelen;
- het bepalen van de doelen die de komende periode centraal staan;
- het monitoren van waar de leerling zich op de leerlijn bevindt.

Werkwijze

1. Selecteer de relevante leerlijn of lesmethode

- Kies leerlijnen en/of lesmethodes die tezamen alle kerndoelen dekken.
- Zorg als school voor een onderwijscontinuüm waarbij per leerroute eindniveaus en tussenniveaus zijn gedefinieerd.
- Koppel leerlingen aan een passende leerroute (1-7).
- Bied leerlingen een lesaanbod op basis van deze lesdoelen.

2. Inventariseer behaalde doelen

- Gebruik een leerlingvolgsysteem om lesdoelen te evalueren (behaald of niet behaald) en het leerrendement te meten.
- Gebruik eventueel methodegebonden toetsen om het leerrendement te meten.

3. Bepaal de leerstandaard

- Vergelijk het behaalde leerrendement met de leerroute en de onderwijsleeftijd.
- Kies de bijpassende leerstandaard van het LDGM (profiel 1-7).

4. Vergelijk met uitstroomambitie

- Bekijk of de huidige leerroute gelijk is aan de algemene leerroute in het OPP.
- Bekijk of de huidige leerroute gelijk is aan de leerroute die voor dat specifieke schoolvak gekozen is in het OPP.
- Bespreek of de prestaties in lijn zijn met de verwachte leerstandaard bij uitstroom.

5. Bespreek & leg vast

- Bespreek discrepanties met team en ouders.
- Noteer de verwachte leerstandaard in het LDGM (verwacht) en in het OPP (actueel en verwacht).

Profiel	Leerstandaard eind PO	Leerstandaard eind VO
1	Plancius niveau 1-6	Plancius niveau 1-6 / VSO niveau 2
2	SO-ZML niveau 3	VSO niveau 6
3	SO-ZML niveau 6	VSO niveau 9
4	SO-ZML niveau 9 Basisleerlijn niveau 4	VSO niveau 12
5	Basisleerlijn niveau 6	VSO niveau 14
6	Basisleerlijn niveau 8	VSO niveau 16
7	Basisleerlijn niveau 10	

Tabel 6: Leerstandaard en LDGM-profiel

Gespreksvragen

- “Heeft de leerling dit schooljaar de lesdoelen behaald die passen bij zijn leerroute?”
- “Ligt de leerling op koers om het gewenste eindniveau te behalen?”
- “Is er voor één of meerdere schoolvakken een interventie of een aanpassing van de leerroute nodig?”

Let op!

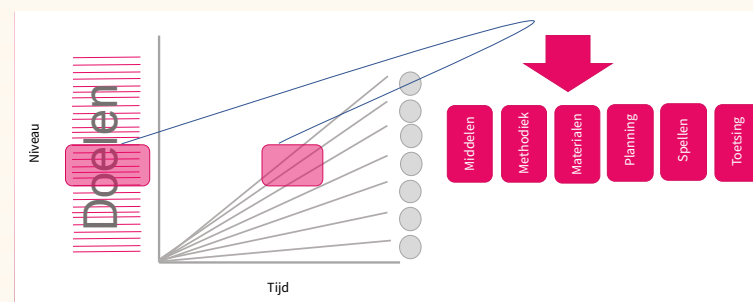
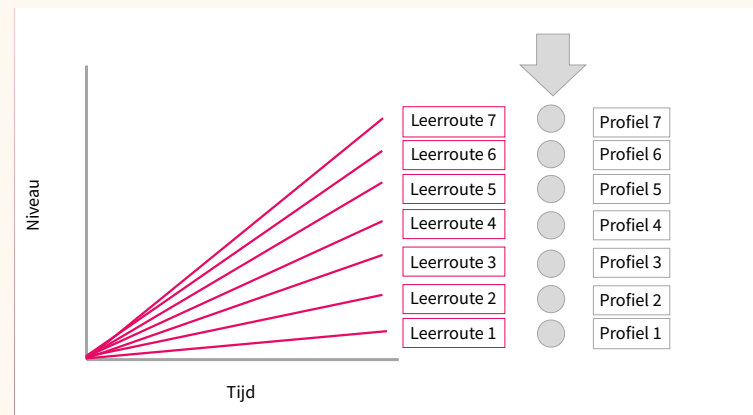
- De leerstandaard is één van de domeinen die wordt meegenomen in de structurele professionele inschatting en is dus niet allesbepalend.
- Werk doelgericht: bepaal het leerstofaanbod op basis van de doelen en niet (puur) op basis van een lesmethode.
- Definieer een standaard en ambitie op schoolniveau, bijvoorbeeld: 80 % van de leerlingen behaalt de bij hun leerroute passende leerstandaard.
- Gebruik leerroutes en leerlijnen (zie kader) waarmee leerlingen bij alle kerndoelen een passend lesaanbod krijgen. Dit is niet wettelijk verplicht (het werken aan kerndoelen wel) maar is wel heel werkbaar bij het gebruik van het doelgroepenmodel.
- Niveaubepaling kan op verschillende manieren. Door middel van toetsen en testen, maar zeker ook door observaties in de praktijk. Leerlingen laten op toetsen niet altijd zien wat ze kunnen. En toetsen meten niet altijd wat leerlingen kunnen.
- Het gaat om de kwaliteit van beheersing (inhoud/doel) en niet om het cijfer op een toets.

Leerroutes

Een leerroute (ook wel leerlijn genoemd) is een logische opbouw van (hoofd)doelen per leergebied. De leerroute leidt naar een gewenst niveau bij uitstroom en bestaat uit logisch opgebouwde tussendoelen. Leerroutes worden vaak uitgewerkt met passende middelen, materialen, methodieken en toetsen.

Door leerroutes te verbinden aan de uitstroombestemmingen van het LDGM, wordt duidelijk welk didactisch functioneringsniveau en welke leerstandaard minimaal behaald moeten worden. Zo krijgen leerlingen lesdoelen die passen bij hun ontwikkelperspectief.

De leerroute koppelt aan elk tussenniveau de bijbehorende lesdoelen. Door leerroutes te verbinden aan de uitstroombestemmingen van het LDGM, wordt duidelijk welk didactisch functioneringsniveau en welke leerstandaard minimaal behaald moeten worden. Zo krijgen leerlingen lesdoelen die passen bij hun ontwikkelperspectief.

D. Ondersteuningsbehoeften

Kernbegrip

Ondersteuningsbehoeften duiden op de ondersteuning die de leerling nodig heeft om tot optimale ontwikkeling en een passend uitstroomperspectief te komen.

- **Tijdelijke ondersteuning:** specifieke interventies die op korte termijn nodig zijn.
- **Blijvende ondersteuning:** hulp die vereist is voor de lange termijn en die is gericht op de continuïteit van het leerproces van de leerling.

Werkwijze

1. Bespreek in team:

- Bespreek het domein ondersteuningsbehoeften: wat voor soorten ondersteuning bieden wij? Op welke onderdelen? Welke intensiteit van ondersteuning kunnen wij (normaliter) bieden?
- Bespreek welke intensiteit van ondersteuning passend is op basis van de kalenderleeftijd van de leerling.

Onderlegger ondersteuningsbehoeften algemeen

sectorraadgo
voor gespecialiseerd onderwijs

LDGM	Zeer Intensief	Intensief	Voortdurend	Regelmatig	Incidenteel/ matige intensiteit	Op afspraak/ lichte intensiteit	Geen extra ondersteuning
Algemeen	De leerling heeft structureel zeer intensieve ondersteuningsbehoeften de hele dag door. De leerling heeft een begeleider nodig die beschikbaar is en continuïteit biedt, waarbij de individueel benadering centraal staat ook binnen de zeer kleine groep.	De leerling kan op elk moment van de dag rekenen op intensieve begeleiding, individueel gericht of in een zeer kleine groep. Er is altijd (en direct) een begeleider in de nabijheid van de leerling beschikbaar, die betrouwbaar en voorspelbaar is.	De leerling functioneert in een kleine groep en wordt individueel of in een subgroep voortdurend begeleid. Er is altijd een begeleider in de ruimte voor de leerling beschikbaar.	De leerling functioneert in een relatief kleine groep, waarbij regelmatig extra ondersteuning wordt geboden gedurende een les/activiteit, zowel individueel als in subgroep. De begeleider is beschikbaar op het moment dat de leerling het vraagt of op initiatief van de begeleider.	De leerling functioneert in een relatief kleine groep waarbij incidenteel extra ondersteuning wordt geboden gedurende een dag. De begeleider biedt incidenteel extra ondersteuning bovenop de standaard-ondersteuning in de relatief kleine setting.	De leerling functioneert binnen de brede basisondersteuning en krijgt op afspraak lichte ondersteuning gedurende een week. De begeleider is op afspraak verschillende keren in een week beschikbaar voor lichte extra begeleiding individueel of in een subgroep.	De leerling heeft geen specifieke ondersteuningsbehoeften.

- Bespreek wat er bij de leerling wordt gezien op de onderwerpen bij de subdomeinen die hieronder worden beschreven (sociaal-emotionele ontwikkeling, leren en ontwikkelen, communicatie, fysieke situatie, medische situatie).
- Analyseer gezamenlijk welke ondersteuning de omgeving moet bieden (leerkracht, ondersteuner, medeleerling, ouders, etc).
- Analyseer welke ondersteuningsbehoeften ontwikkelbaar zijn en in welke mate er sprake lijkt te zijn van blijvende ondersteuningsbehoeften.
- Schat het niveau in dat de leerling bij uitstroom kan halen (realistisch en ambitieus)

2. Noteer in LDGM

- Stel op basis van de gezamenlijke beeldvorming de intensiteit van ondersteuning vast.
- Geef dit aan in het LDGM.

3. Noteer in OPP

- Noteer in het OPP hoe de intensiteit en de invulling van de ondersteuning gestalte krijgen.
- Noteer in het OPP hoe vermindering van de ondersteuning zal worden gestimuleerd.
- Analyseer bij de evaluatie van het OPP de ondersteuningsbehoeften van de leerling en stel opnieuw vast welke ondersteuning nodig is.
- Werk in het OPP uit wat de school/ leraar doet om een hogere mate van zelfstandigheid te bereiken.

💬 Gespreksvragen

De gespreksvragen staan hieronder bij de subdomeinen.

⚠ Let op!

- Ondersteuningsbehoeften zijn veelal context- en persoonsgebonden.
 - Behoeften verschillen per leerling, docent, omgeving, periode, groep.
- Ondersteuningsbehoeften zijn (veelal) ontwikkelbaar.
 - Door goed onderwijs (didactisch en sociaal aanbod) en goede begeleiding wordt een leerling mogelijk (steeds) minder afhankelijk van ondersteuning. Het is belangrijk om hoge, realistische doelen te blijven stellen.
 - Een ontwikkeling in een ondersteuningsbehoefte kan invloed hebben op de uitstroombestemming en -richting.
- Er kan sprake zijn van 'blijvende ondersteuningsbehoeften' als gezamenlijk is vastgesteld dat de ondersteuningsbehoefte een kenmerk is/likt te zijn van een leerling. Dit kan invloed hebben op de uitstroombestemming van de leerling.
- Ondersteuningsbehoeften zijn geen interventies. Vermeld in het OPP welke interventies en aanpak worden uitgevoerd om aan de onderwijsbehoeften tegemoet te komen.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

De sociale en emotionele ontwikkeling is opgebouwd uit vijf componenten van Casel (CASEL, z.d). Deze vijf componenten zijn gegroepeerd in emotionele competenties, sociale competenties en een morele competentie:

Emotionele competenties:

1. Zelfbesef
2. Zelfmanagement

Sociale competenties:

3. Sociaal bewustzijn
4. Het vermogen relaties te hanteren

Morele competentie:

5. Besluiten kunnen nemen

Korte toelichting op de componenten van Casel²:

- *Zelfbesef* is het vermogen om je eigen emoties, gedachten en waarden te kennen, en te begrijpen hoe deze van invloed zijn op je eigen gedrag in verschillende contexten.
- *Zelfmanagement* is de vaardigheid om je emoties, gedachten en gedrag in verschillende situaties effectief te beheren, én om doelen en ambities te bereiken.
- *Sociaal bewustzijn* is het vermogen om de perspectieven van anderen te begrijpen en je in te leven in anderen, inclusief mensen met verschillende achtergronden, culturen en contexten.

- Het vermogen om *relaties te hanteren* houdt in dat je in staat bent om gezonde en behulpzame relaties op te bouwen en te onderhouden, en om effectief te handelen in situaties met verschillende individuen en groepen.
- *Besluiten kunnen nemen* houdt in dat je in staat bent om verstandige en constructieve besluiten te nemen over persoonlijk gedrag en sociale interacties in uiteenlopende situaties.

Gespreksvragen

Dit zijn voorbeeldvragen:

- "Hoe gaat de leerling om met eigen emoties en gedachten?"
- "Kan de leerling zich inleven in het perspectief van de ander?"
- "Hoe zetten we de aandachtspunten uit het onderzoek om in concrete ondersteuning?"
- "Welke aandachtspunten uit de observatie kunnen we omzetten in ondersteuning?"
- "Hoe kunnen we de kennis en kunde van ouders en leerling inzetten bij de ondersteuning van de leerling op school?"
- "Wat kunnen we doen om de ontwikkeling te stimuleren?"

Let op!

- Sociale en emotionele ontwikkeling is ten alle tijden contextafhankelijk. Het is daarom belangrijk om kritisch te kijken naar het pedagogisch klimaat van de school en naar de mate waarin tegemoet wordt gekomen aan de behoefte aan structuur en ondersteuning van de leerling.
- Het LDGM heeft gekozen voor de uitwerking van CASEL, maar het staat scholen vrij om zelf beredeneerde andere keuzes te maken.

2 CASEL. (z.d.). *What is the CASEL framework?* Verkregen op 2 oktober 2023 van <https://casel.org/fundamentals-of-sel/what-is-the-casel-framework>
Moran, S., & Gardner, H. (2007). Hill, skill, and will: executive function from a multiple-intelligences perspective. In L. Meltzer (Ed.), *Executive function in education: From theory to practice* (pp. 25–56). The Guilford Press.

Leren en ontwikkelen, inclusief executieve functies

Korte toelichting op de zeven componenten van 'leren en ontwikkelen' zoals genoemd in het LDGM:

Kindkenmerken:

1. *Inspanning en ontspanning*

Dit heeft te maken met concentratie en volgehouden aandacht. Welke balans tussen inspanning en ontspanning heeft de leerling nodig om concentratie en aandacht vol te kunnen houden? Concentratie en volgehouden aandacht leiden ertoe dat je je aandacht voor een langere tijd ergens op kunt richten. Naarmate de tijd vordert, is het moeilijker om je aandacht vast te houden. Het is hierbij belangrijk dat er sprake is van een balans tussen cognitieve prikkeling, beweging en in sommige gevallen ook sociaal contact. Bij inspanning kun je denken aan doe-taken en denk-taken, waarbij sprake is van cognitieve prikkeling. Bij ontspanning kun je denken aan echte rustmomenten, maar ook aan afleidende taken die bijdragen aan rust/ontprikkeling.

2. *Plannings- en organisatievaardigheden*

In welke mate heeft de leerling extra ondersteuning nodig bij het plannen en organiseren van taken? Hoe voert de leerling de taken uit? Heeft de leerling overzicht van wat hij/zij moet doen? Kan de leerling prioriteiten aanbrengen, een tijdsplanning maken en het werk organiseren? Dus: wat heb ik nodig? Waar ligt dat? Waar ga ik beginnen? En heeft mijn aanpak gewerkt?

3. *Werkhouding/ taakgedrag*

Op welke manier ondersteunt de begeleider de ontwikkeling van de werkhouding/het taakgedrag van de leerling? Het gaat hier om de motivatie om de taak uit te voeren, de concentratie die de leerling kan opbrengen voor de uitvoering van de taak en de mate waarin de leerling de taak zelfstandig kan uitvoeren.

4. *Zelfstandigheid*

Wat heeft de leerling nodig van de begeleider/de omgeving om zelfstandig taken uit te voeren? Kan de leerling informatie in het geheugen vasthouden terwijl hij/zij een taak uitvoert? Kan de leerling bij veranderende omstandigheden de eigen plannen herzien? Zelfstandigheid is van belang voor het functioneren in de klas. Bij sommige leerlingen hangt hun zelfstandigheid sterk samen met hun werkhouding/taakgedrag. Het is als apart thema benoemd, zodat er specifiek wordt gesproken over (bijzonderheden in) de zelfstandigheid van de leerling.

5. *Samenwerken*

In welke mate kan de leerling samenwerken en (h)erkent hij/zij (sociale) vaardigheden bij zichzelf en anderen? Bij samenwerken gaat het erom dat je samen met anderen een doel realiseert en dat je hierbij anderen aanvult en ondersteunt. Samenwerken heeft zowel een sociale als een cognitieve component (SLO.nl <https://www.slo.nl/thema/meer/21e-eeuwsevaardigheden/samenwerken/>).

Kenmerken van de onderwijsleersituatie:

6. *Fysieke omgeving (Klassenmanagement -> materiaal en ruimte, inrichting van het lokaal)*

Welke aanpassingen in de fysieke omgeving heeft de leerling nodig om de activiteiten op school te kunnen uitvoeren? Het kan gaan om aangepast materiaal, maar ook om aanpassingen in de inrichting van de omgeving. Wat is de rol van de begeleider in de fysieke omgeving en hoe frequent is de ondersteuning nodig? Is de leeromgeving zo vormgegeven dat de leerling de vaardigheden kan ontwikkelen en de vakinhoud kan opnemen?

7. *Onderwijsvoorwaardelijke zaken (leervoorwaarden)*

Onderwijsvoorwaardelijke zaken hebben betrekking op de leervoorwaarden en de mate van ondersteuning daarbij. Denk hierbij aan herhaling, het inslijpen of trainen van bepaalde (schoolse) vaardigheden. Wordt een leerling afgeleid

door prikkels van buitenaf? De onderwijsvoorwaardelijke zaken verschillen per kalenderleeftijd; voor een kleuter zijn andere onderwijsvoorwaardelijke zaken van belang dan voor een puber. Het is belangrijk om met elkaar te bespreken in welke mate de leerling hierbij extra ondersteuning nodig heeft ten opzichte van zijn/haar leeftijdsgenoten/medeleerlingen.

Gespreksvragen

De voorbeeldvragen zijn verwerkt in de beschrijving van de zeven componenten hierboven.

Let op!

- Er is geen éénduidige wetenschappelijke onderbouwing gevonden voor de term ‘executieve functies’ (o.a. Anderson³, 2001; Moran & Gardner, 2007⁴). Een uitgebreide toelichting op het onderzoek van CitoLab vind je in de onderbouwing (Handleiding Deel B).

3 Anderson, V. (2001). Assessing executive functions in children: Biological, psychological and developmental considerations. *Pediatric rehabilitation*, 4(3), 119-136.

CASEL. (z.d.). What is the CASEL framework? Verkregen op 2 oktober 2023 van <https://casel.org/fundamentals-of-sel/what-is-the-casel-framework>.

4 Moran, S., & Gardner, H. (2007). Hill, skill, and will: executive function from a multiple-intelligences perspective. In L. Meltzer (Ed.), *Executive function in education: From theory to practice* (pp. 25–56). The Guilford Press.

Communicatie

Bij communicatie wordt gekeken naar drie componenten:

- Instructietaal
 - Ondersteunende communicatie
 - Communicatievaardigheden
-
- **Instructietaal (opdracht en lengte):** Instructietaal is de taal die begeleiders in het onderwijs gebruiken. Het gaat veelal om begrippen die voorkomen in de schoolse vakken. Om de ondersteuningsbehoeften te bepalen, bespreek je met elkaar welke instructietaal passend is voor de leerling. Hoeveel elementen van de instructie kan de leerling onthouden om de taak te kunnen uitvoeren? Hoe bied je een opdracht aan? Welke ondersteuning van de begeleider heeft de leerling daarbij nodig?
 - **Ondersteunende communicatie:** Ondersteunende communicatie (OC) omvat alle strategieën, communicatievormen en hulpmiddelen die het overbrengen van een boodschap ondersteunen of die kunnen worden ingezet als een leerling zich via spraak (nog) niet goed kan uitdrukken of gesproken taal (nog) niet voldoende begrijpt <https://www.isaac-nf.nl/ondersteunde-communicatie/>. Denk hierbij aan (eenvoudige) gebaren, verwijzende voorwerpen, lichaamstaal, pictogrammen, geschreven woorden

en/of OC hulpmiddelen, zoals spraakcomputers en communicatieboeken (PECS).

- **Communicatievaardigheden:** Dit zijn vaardigheden om te communiceren, bijvoorbeeld het gebruik van woorden en zinnen of de inzet van het eigen lichaam. Ervaart de leerling communicatienood? Ontstaat er frustratie als de leerling niet begrepen wordt door de omgeving? De intensiteit van de ondersteuning wordt mede bepaald door de ondersteuning die de leerling hierbij nodig heeft van de omgeving en van de begeleider.

Gespreksvragen

- “Hoe moet de begeleider de instructie/taak aanbieden?”
- “Is er ondersteunende communicatie nodig? Zo ja, welke?”
- “Ervaart de leerling communicatienood?”

Let op!

De verantwoordelijkheid voor de communicatie wordt veelal bij de logopedist neergelegd als deze betrokken is. Om gezamenlijk de intensiteit van de ondersteuning te bepalen, is een ‘breed’ gesprek nodig met input van de logopedist en de ervaringen van leerkrachten, ouders en leerling.

Fysieke situatie

De fysieke situatie is te vatten in vier componenten:

- **Algemeen dagelijkse levensverrichtingen (ADL):** Vaardigheden die personen in hun dagelijks leven uitvoeren. In de schoolse setting gaat het met name over eten en drinken, toiletgang en aan- en uitkleden. Welke ondersteuning heeft de leerling hierbij nodig?
- **Zelfredzaamheid:** De mate van zelfredzaamheid in de school, maar ook in de 'bredere omgeving', bijvoorbeeld het zelfstandig reizen (passend bij de kalenderleeftijd).
- **Fysieke belastbaarheid:** De fysieke inspanning die iemand aankan. Energieniveau, inspanning en ontspanning zijn hierbij belangrijk.
- **Oriëntatie in ruimte en transfers:** De mate waarin iemand zich kan oriënteren in de ruimte en zich binnen deze ruimte kan verplaatsen. Ook gaat het om de mate waarin iemand zich kan verplaatsen van de ene naar de andere ruimte of in de bredere omgeving.

Gespreksvragen

- “Kan de leerling zelfstandig eten?” “Zijn er risico's verbonden aan het eten?”
- “Hoe is de dagelijkse redzaamheid van de leerling?”
- “Zijn er momenten waarop het energieniveau van de leerling verandert (verhoogt/ verlaagt)?”
- “Hoe is de oriëntatie in de ruimte? En in de bredere (school)omgeving?”

Let op!

Niet van toepassing.

Medische situatie

De medische situatie betreft de volgende drie componenten:

- **Medicatie:** Het medicatiegebruik van de leerling en de mate van ondersteuning die hij/zij daarbij nodig heeft.
- **Medische handelingen:** De medische handelingen die voor een leerling nodig zijn en de mate waarin de leerling zelf kan bijdragen aan de uitvoering daarvan, bepalen de intensiteit van de ondersteuning.
- **Omgaan met ziekte/eigen beperking:** Het gaat hierbij om beleving van eigen ziekte/ beperking. Deze beleving wordt gevormd door ervaringen in de sociale omgeving (binnen en buiten de school) en door de invloed die dit heeft op de leerling.

Gespreksvragen

- “Gebruikt de leerling medicatie? Zijn de (school)protocollen m.b.t. medicatiegebruik passend voor deze leerling?”
- “In hoeverre kan de leerling zelf zijn/haar medicatie-inname regelen?”
- “Hoe gaat de leerling om met zijn/haar ziekte/beperking?”
- “Krijgt de leerling reacties op zijn/haar ziekte/ beperking?”
- “Kent de leerling de mogelijkheden en beperkingen die zijn/haar eigen ziekte/ beperking met zich meebrengt?”
- “Welke ondersteuning heeft de leerling nodig van de begeleider?”

Let op!

- Het omgaan met ziekte of eigen beperking is een blijvend punt van aandacht. Het is belangrijk er zicht op te hebben in welke mate de leerling beperkingen ervaart ten opzichte van leeftijdsgenoten zonder ziekte of beperking. Dit is een dynamisch proces aangezien het gaat om beleving en om afstemming van de leerling (en ouders) op de eigen situatie. Het is belangrijk om hiervoor als professional oog te hebben.

E. Uitstroombestemming

Kernbegrip

De uitstroombestemming geeft duidelijkheid over de toekomstmogelijkheden van de leerling en over de stappen die moeten worden gezet om dit te realiseren. Het gaat in het primair onderwijs over uitstroom naar vso, praktijkonderwijs, vmbo (bbl, kbl, gtl), havo of vwo. In het voortgezet onderwijs gaat het om de uitstroom naar belevings-, taak- of arbeidsmarktgerichte dagbesteding, beschut werk, arbeid, mbo (entree t/m niveau 4), hbo of wo.

Werkwijze

1. Analyseer de domeinen van het LDGM

- Analyseer de ingevulde domeinen van het LDGM.
- Alle betrokkenen formuleren voor zichzelf een uitstroomperspectief met bevorderende en belemmerende factoren.
- Voer het gesprek over de verschillen en overeenkomsten van ieders inbreng en kom tot een afgewogen, structurele, professionele inschatting van het uitstroomperspectief.

2. Bespreek in team

- Bespreek gezamenlijk de verwachtingen die betrokkenen (onderwijsprofessionals, ouders en leerling) hebben van het uitstroomperspectief. Welke verwachtingen heeft een ieder? Welke wensen hebben de leerling, de ouders en de professionals van de school?
- Bespreek de verschillen en overeenkomsten van ieders inbreng en kom tot een afgewogen, structurele, professionele inschatting van het uitstroomperspectief.

3. Noteer in LDGM

- Leg de uitstroombestemming vast in het LDGM.

4. Noteer in OPP

- Noteer in het OPP de onderbouwing van de uitstroombestemming en de verwachtingen van alle betrokkenen (leerling, ouders, school). Dit is een wettelijke verplichting. Denk hierbij aan hoorrecht.

Gespreksvragen

- *“Waar zijn we het over (on)eens? En waarom?”*
- *“Welke bevorderende en belemmerende factoren spelen een rol bij het realiseren van het uitstroomperspectief?”*
- *“Waar moeten wij allen alert op zijn?”*
- *“Welke verantwoordelijkheid heeft een ieder om de uitstroombestemming te realiseren?”*

Let op!

- Het is van belang om ouders en leerling goed te informeren over het doel van het gesprek waarin gezamenlijk het uitstroomperspectief wordt vastgesteld. Vraag iedereen om van tevoren voor zichzelf het perspectief vast te stellen en in het gesprek te onderbouwen waarom zij denken dat dit haalbaar is. Op deze manier ontstaat er een gelijkwaardig overleg, waarbij de inbreng van alle betrokkenen (professionals, leerling en ouders) van belang is.
- De visualisatie van het LDGM wordt niet van ‘boven naar beneden’ gelezen, als tabel, maar als gezamenlijke input per domein.
- De visualisatie van het LDGM beoogt niet om het uitstroomperspectief te bepalen aan de hand van de kolom waar de meeste vakjes zijn gekleurd, maar dit wordt altijd bepaald in gesprek met elkaar.

F. Uitstroomrichting

De uitstroomrichting geeft duidelijkheid over de toekomstmogelijkheden van de leerling en over de stappen die moeten worden gezet om dit te realiseren. Het gaat om drie uitstroomrichtingen: dagbesteding, arbeid of vervolgonderwijs.

Werkwijze

1. Analyseer de domeinen van het LDGM

- Analyseer de ingevulde domeinen van het LDGM.
- Alle betrokkenen formuleren voor zichzelf een uitstroomrichting met bevorderende en belemmerende factoren.
- Voer het gesprek over de verschillen en overeenkomsten van ieders inbreng en kom tot een afgewogen, structurele, professionele inschatting van de uitstroomrichting.

2. Bespreek in team

- Bespreek de verwachtingen die betrokkenen (onderwijsprofessionals, ouders en leerling) hebben van de uitstroomrichting. Welke verwachtingen heeft een ieder? Welke wensen hebben de leerling, de ouders en de professionals van de school?
- Voer het gesprek over de verschillen en overeenkomsten van ieders inbreng en kom tot een afgewogen, structurele, professionele inschatting van het uitstroomrichting.

3. Noteer in LDGM

- Leg de uitstroomrichting vast in het LDGM.

4. Noteer in OPP

- Noteer in het OPP de onderbouwing van de uitstroomrichting en de verwachtingen van alle betrokkenen (leerling, ouders, school).

Gespreksvragen

- “Welke uitstroomrichting heeft de leerling voor ogen?” “Wat is de kijk van ouders en school hierop?”
- “Waar zijn we het over (on)eens? En waarom?”
- “Welke bevorderende en belemmerende factoren spelen een rol bij het realiseren van de uitstroomrichting?”
- “Waar moeten/kunnen we nu al rekening mee houden als het gaat om de uitstroomrichting?”
- “Welke verantwoordelijkheden heeft een ieder om de uitstroomrichting te realiseren?”

Let op!

- De uitstroomrichting is afhankelijk van mogelijkheden in de regio. Daarnaast zijn de mogelijkheden onderhevig aan veranderende wetgeving, waardoor het een dynamisch proces is, dat de school moeten blijven monitoren.

Hoofdstuk 3

Veelgestelde vragen (FAQ)

Veelgestelde vragen over het ontstaan van en het werken met het LDGM. De vragen en antwoorden zijn per domein gebundeld.

Domein	Vraag	Antwoord
Algemeen	Is de omvorming van AAIDD tot LDGM terug te lezen?	De verantwoording hiervan is terug te vinden in de handleiding (oude versie) en zal ook terugkomen in de nieuwe handleiding (zomer 2026).
	Wat wordt bedoeld met het 'van boven naar beneden lezen' van het model?	Het gevaar bestaat dat het LDGM van boven naar beneden, dus rechtlijnig wordt bekeken. Voorbeeld: je ziet 'totaal IQ tussen 70-89' en concludeert op basis daarvan dat de leerling uitstroomt naar praktijkonderwijs/ vmbo (bbl). Dit is niet de bedoeling van het model.
	Kunnen de in het LDGM gehanteerde termen worden afgestemd op ParnasSys en de inspectie?	Er is regelmatig afstemming met verschillende leerlingvolgsystemen, maar ieder heeft zijn eigen wensen. Het is onmogelijk gebleken om rekening te houden met alle verschillende belangen. Op dit moment hanteert het LDGM deze termen en wordt er niet aan het model 'gesleuteld'.
	Samenhang tussen LDGM en OPP. Zijn deze nog steeds allebei nodig?	In Webinar 2 is hierbij stil gestaan. Eveneens was er in april 2025 een Webinar van Landelijk OPP traject over de samenhang tussen OPP en LDGM, terug te zien via www.doelgroepenmodel.nl (of via www.opp-training.nl)
	Is er bij de vignettenstudie binnen de verschillende clusters rekening gehouden met de uniciteit van de leerling?	Zeker wordt daar rekening mee gehouden. Voor het invullen van het LDGM (=bespreekmodel) komen alle facetten van de leerling in de onderwijssituatie tot zijn recht.
	Is er bij het onderzoek ook uitvraag gedaan bij samenwerkingsverbanden (SWV) of alleen bij scholen? Dit i.v.m. toekenning Toelaatbaarheidsverklaring (TLV).	Er is zeker contact geweest met samenwerkingsverbanden, maar daarbij ging het niet zozeer over de toekenning van TLV's. Het LDGM is in eerste instantie bedoeld voor het gezamenlijk bespreken van uitstroomperspectief en leerroute en is niet per se gericht op het toekennen van TLV's voor gespecialiseerd onderwijs.
	Worden CBS gegevens van ouders opgenomen in het onderzoek?	Er worden bewust geen CBS gegevens van ouders meegenomen in het onderzoek, want deze gegevens zijn ook geen onderdeel van het LDGM. Daarnaast zou het proces daardoor AVG-technisch nog ingewikkelder worden.

Domein	Vraag	Antwoord
Ontwikkelings-niveaus	Ik zie geen Pop-Up bij ontwikkelingsniveau's staan?	Dat klopt! Deze is nog in ontwikkeling. De werkgroep werkt hier hard aan.
Didactische niveaus	Is een leerstandaard of didactisch niveau het actuele niveau of een verwacht eindniveau?	Het didactisch niveau in het LDGM betreft het beoogde eindniveau. De weg ernaartoe stippel je als school zelf uit, daarin is het LDGM niet voorschrijvend.
	Is didactisch niveau niet ondergerepresenteerd in het LDGM, als je ziet dat IQ en intelligentie in het model staan?	Alle domeinen zijn gelijkwaardig aan elkaar. Bij IQ staat 'Totaal IQ' en 'Indeling inspectie'. Het is (op termijn) de bedoeling om dit terug te brengen tot één rij. Dit geldt eveneens voor 'Didactisch niveau', dat nu (nog) is opgedeeld in 'Didactisch functioneringsniveau' en 'Leerstandaard'.
	Wat is het verschil tussen een 'leerroute' en een 'profiel'?	De leerling wordt ingeschaald in een profiel. Een profiel heeft eigen passende didactische niveaus. De leerroute is een denkbeeldige lijn van leerjaar 1 naar leerjaar 8 en is uitgewerkt in een planning qua tijd en opbouw van de niveaus. Per leerjaar ontstaat dan een tussenniveau. Het LDGM doet geen uitspraken over de passende tussenniveaus. Dit bepaalt de school zelf.
Ondersteunings-behoeften	Hoe bepaal je het juiste 'vakje' als de begeleiding in het reguliere onderwijs als zeer intensief wordt ervaren?	Zeer intensieve ondersteuning wordt grofweg gezegd nooit geboden in het reguliere onderwijs. Bij 'zeer intensief' moet je denken aan de ondersteuning van leerlingen met een ernstige meervoudige beperking. Dit doet niets af aan het gevoel dat het voor de leerkracht zeer intensief is. Hier zul je met elkaar over in gesprek moeten gaan en mogelijk ondersteuning organiseren voor de leerkracht.
Wensen	Kan ik mijn wensen ten aanzien van LDGM aangeven?	De werkgroep ontvangt zowat wekelijks wensen voor aanpassingen van het model. Er is nu afgesproken dat er op dit moment niet 'gesleuteld' wordt aan het model. De focus ligt nu op onderzoek en doorontwikkeling. De wensen worden op de wensenlijst geplaatst.

Colofon

Stuur- en werkgroep LDGM: bestaande uit personen van Aloysius Stichting, De Berkenschutse, HUB Noord-Brabant, iHub, Kentalis, De Onderwijs-specialisten, Stichting Orion, Punt Speciaal, SO Fryslân, Stichting Boor, Koninklijke Visio en Zuiderbos • CitoLab • Effectief Onderwijs • Sectorraad GO

Met dank aan alle personen uit de klankbordgroep LDGM

Redactie: Tekstbureau Elise Schouten

Vormgeving: DailyDaisy

Foto: Adobe Stock

December 2025

Deel A – Werken met het LDGM

Voor alle gebruikers een praktisch naslagwerk

Deze handleiding voor het gebruik van het Landelijk Doelgroepenmodel (LDGM) bestaat uit twee delen. Dit deel A laat stap voor stap zien hoe je het LDGM inzet: in de klas, in leerling en teambesprekingen én bij het opstellen van OPP's. Deel A is dus een praktische naslagwerk, terwijl deel B de theorie en de achterliggende keuzes van het LDGM beschrijft.

sectorraad>go

voor gespecialiseerd onderwijs